

Jaarverslag 2023

Commissie van Toezicht Detentieplaatsen Koninklijke Marechaussee

Inleiding

Het ministerie van Defensie heeft sinds november 2007 een Commissie van Toezicht Detentieplaatsen Koninklijke Marechaussee (hierna de commissie) ingesteld, voortvloeiend uit Europese regelgeving die tot doel heeft inhumane behandeling en foltering van ingeslotenen tegen te gaan. De Koninklijke Marechaussee (hierna KMar) heeft ook vanuit nationale wet- en regelgeving een verantwoordelijkheid zorgvuldig en humaan om te gaan met vrijheidsbeneming van personen. Met de instelling van deze commissie voldoet Defensie en meer specifiek de KMar, aan deze (inter)nationale verplichtingen. Het werk van de commissie maakt niet alleen het beleid rond insluitingen transparant, maar ook de uitvoering daarvan. Door inspecties van de commissie kan de kwaliteit van detentieplaatsen en van de uitvoering van insluitingen structureel in kaart worden gebracht en zo nodig worden verbeterd.

De taak van de commissie is toezicht houden op de wijze van de tenuitvoerlegging van de vrijheidsbeneming in alle detentieplaatsen (cellen, ophoudruimtes, verhoorruimtes en arrestantentransportmiddelen), die in gebruik en beheer zijn bij de KMar. Daartoe behoort toezicht op de naleving van de daarop betrekking hebbende voorschriften. Ook is het haar taak gevraagd en ongevraagd daaromtrent inlichtingen en aanbevelingen tot verbeteringen te verstrekken aan de beheerder, zijnde de minister van Defensie.

De commissie dient jaarlijks aan de minister van Defensie schriftelijk verslag uit te brengen van haar werkzaamheden en bevindingen (zie de ministeriele regeling, bijlage 1). Deze nota dient daartoe.

Samenstelling commissie

De vier leden zijn aangesteld na een open sollicitatieprocedure. De leden zijn geen werknemer van Defensie, omwille van onafhankelijkheid en verkrijgen voor hun werkzaamheden een vergoeding op declaratiebasis. Bij de samenstelling van de commissie is rekening gehouden met diversiteit in maatschappelijke achtergrond, kennis, deskundigheid en ervaring van de leden. In de desbetreffende benoemingsbesluiten (zie bijlage 2 en 3) staan relevante aspecten van ieders loopbaan vermeld.

De commissie bestaat momenteel uit de volgende leden:

1. Mevrouw P.M. van Wingerden-Boers, voorzitter
2. De heer B. van der Linden, lid
3. De heer P.A. van den Ouden, lid
4. Mevrouw M.E. de Bruin, lid

De eerst benoemde drie leden zijn tweemaal herbenoemd en hun termijn loopt af per september 2026. Het later aangestelde vierde lid is door u herbenoemd vanaf januari 2022 tot januari 2025 en kan nog eenmaal worden herbenoemd.

In navolging van hun aftredingsschema zal in de eerste helft van 2024 de procedure worden gestart om twee leden tegelijk te werven. Het lid Van der Linden zal namelijk stoppen per september 2024. De voorzitter zal een jaar later stoppen, uiterlijk september 2026, zodat in de tussentijd kennis en ervaring kan worden overgedragen. De genoemde ministeriele regeling geeft de mogelijkheid een vijfde lid aan te stellen. Vanaf september 2026 zal de commissie weer bestaan uit vier leden.

De commissie heeft een secretaris, zijnde een medewerker van Juridische Zaken KMar. Deze is géén lid van de commissie.

Bevoegdheden en wijze van inspecteren

Het is voor de kwaliteit van het toezicht van belang dat de commissie zich regelmatig door eigen waarneming op de hoogte stelt van de toestand in de detentieplaatsen. In de eerder genoemde ministeriële regeling is geëxpliciteerd dat alle detentieplaatsen, ook voor kortdurend verblijf en de

voertuigen waarmee ingeslotenen worden vervoerd, onder het toezicht vallen van de commissie. Kortom, de cellen(complexen), luchtruimtes, ophoudruimtes, verhoorkamers en arrestantenbusjes, of deze nu wel of (tijdelijk) niet in gebruik zijn, vallen onder het toezicht. Hiertoe hebben de leden *te allen tijde toegang tot de detentieplaatsen*. De commissieleden kunnen direct en in afzondering met elke ingeslotene spreken. Daarnaast hebben de leden het *recht op inzage* in alle voor de uitoefening van haar taken relevante bescheiden. Elke ambtenaar van de Marechaussee dient aan de commissieleden desgewenst en terstond de benodigde inlichtingen te verschaffen en de *medewerking te verlenen* die voor de vervulling van de taken noodzakelijk zijn. Het voorgaande is terug te vinden in de genoemde ministeriele regeling.

T.b.v. het toezicht wordt gebruik gemaakt van een vast format, gestoeld op het format dat de soortgelijke Commissies van Toezicht Arrestantenzorg van de politie in gebruik hebben, zodat eenduidig toezicht in Nederland wordt bevorderd. Het format bevat alle onderwerpen die uit relevante (inter)nationale wetgeving voortvloeien, zoals voeding, hygiëne, (brand)veiligheid, omgang, toegang tot artsen, medische voorzieningen en bedrijfshulpverlening. Na iedere inspectie krijgt de desbetreffende brigadecommandant (BC) het conceptverslag toegestuurd voor hoor en wederhoor. Zijn/haar reactie wordt integraal opgenomen in het inspectieverslag. Na vaststelling van het verslag door de commissie krijgt de BC het definitieve exemplaar.

Verrichte activiteiten 2023

Inspectiebezoeken algemeen

De plaatsen waar de KMar detentiefaciliteiten in gebruik en beheer heeft, liggen verspreid over Nederland, maar ook in het Caribisch gebied. In totaal gaat het om circa 100 ophoudruimtes (kale ruimte met of zonder bank en bedoeld voor kort verblijf) en cellen (ruimte met bed en bedoeld voor dag en nachtverblijf) verdeeld over 30 locaties in Nederland en drie locaties in het Caribisch deel van het Koninkrijk¹. De commissie heeft de afgelopen jaren gemiddeld 11 locaties per jaar bezocht. In 2023 zijn de ophoudruimtes en eventueel aanwezige cellen op 13 locaties geïnspecteerd.

Aangezien sinds de herstart van de commissie eind 2018 alle locaties minimaal één keer zijn geïnspecteerd, prioriteert de commissie jaarlijks welke locaties (weer) voor een her-inspectie in aanmerking komen. De detentiefaciliteiten op de luchthaven Amsterdam Schiphol Airport (bestaande uit Koningin Maxima Kazerne, Justitieel Complex Schiphol (hierna JCS), G-pier, Falsificaten en de 8 doorlaatposten) worden jaarlijks geïnspecteerd vanwege de intensiteit van het gebruik alsook de grootte en complexiteit van de locatie. Voor de overige locaties, die niet ieder jaar of zelfs nog minder vaak worden bezocht, is vanaf medio 2021 door de commissie besloten om drie maanden na ontvangst van de wederhoorreactie via e-mail navraag te doen naar de opvolging van de aanbevelingen. Dit lijkt een stimulerende werking te hebben op het spoedig opvolgen van de aanbevelingen.

De locaties die in 2023 zijn geïnspecteerd, zijn dus allen her-inspecties, ~~op 1 nieuwe locatie na:~~

1. 03-01-2023 Koningin Maxima Kazerne
2. 17-03-2023 Rotterdam Centraal Station
3. 07-04-2023 Justitieel Complex Schiphol²
4. 12-05-2023 Schiphol (Falsificaten, G-Pier en doorlaatposten A1 en A3)
5. 06-06-2023 Coevorden
6. 19-06-2023 Maastricht
7. 17-07-2023 Schiphol (doorlaatposten A2, A4, V2, V3, Aankomst Schengen en Vertrek Schengen, V1 bestaat niet)
8. 02-08-2023 Leeuwarden
9. 03-08-2023 Delfzijl
10. 03-08-2023 Luchthaven Groningen Eelde
11. 03-08-2023 Winschoten
12. 22-08-2023 Zevenaar

---

¹ De KMar kan verdachten en vreemdelingen insluiten op Curaçao, Aruba en Bonaire. Op de andere eilanden Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten heeft de KMar geen eigen ophoudfaciliteiten en maakt zij zo nodig gebruik van ruimtes van de lokale politie.

² Hier heeft de KMar een gang met ruim 20 cellen in gebruik en fungeert zij als parketpolitie waardoor zij ook de ophoudruimtes in het rechtbankgedeelte in gebruik heeft.

13. 01-12-2023 Schiphol (nogmaals doorlaatpost A4)

Zoals vermeld in het vorige jaarverslag zal de commissie de ophoudruimtes en cellen in het Caribisch gebied weer gaan inspecteren, te weten begin april 2024. De laatste inspectie daarvan heeft dan vier jaar geleden plaatsgevonden (februari 2020).

Nationaal Preventie Mechanisme

In de vorige jaarverslagen is de minister reeds geïnformeerd over de ontwikkelingen aangaande het 'Nationaal Preventie Mechanisme' (NPM). Voor een goed begrip een korte herhaling en informatie over de laatste ontwikkelingen.

In het kader van het VN-Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing (Optional Protocol tot de Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, hierna OPCAT) zijn in Nederland diverse organisaties benoemd als leden van het NPM. Het Nederlandse NPM wordt gevormd door alle organisaties in Nederland die een toezichthoudende of adviserende rol vervullen bij personen die in hun vrijheid zijn beperkt, bijvoorbeeld in gezondheidscentra, justitiële inrichtingen en politie- en brigadebureaus. Het betreft een samenwerkingsverband waar ook deze commissie deel van uit maakt. Gezamenlijk beschikken de deelnemers van het NPM over alle bevoegdheden waarover NPM's op grond van het OPCAT dienen te beschikken. Elke deelnemer heeft daarbij zijn eigen, in wet- en regelgeving vastgelegde, taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden.

Zoals in het jaarverslag over 2020 reeds is opgemerkt, functioneert het NPM al enige tijd niet voldoende door interne en externe kritiek met als gevolg dat een paar deelnemers uit het NPM zijn gestapt w.o. de Nationale Ombudsman. Het NPM zou onvoldoende onafhankelijk zijn. Eind 2019 heeft de Directeur-Generaal Politie, Straffen en Beschermen van J&V (hierna DG) mogelijke oplossingen met de huidige en twee voormalige deelnemers geïnventariseerd. Pas begin 2021 is een advies aan de minister(s) van J&V uitgebracht over welke organisatie de NPM-taken toebedeeld zou moeten krijgen en of daarvoor een wettelijke verankering noodzakelijk is. Daarop is door de DG geen besluit genomen, maar is eind 2021 het adviesbureau Berenschot gevraagd een advies uit te brengen over wat er nodig is om het NPM bij het College voor de Rechten van de Mens (hierna CRM) onder te brengen. Ook de commissie is door Berenschot betrokken waardoor de commissie nadrukkelijk aandacht heeft gevraagd voor de ongewenstheid van dubbel toezicht. Berenschot heeft in april van 2022 haar advies uitgebracht aan het ministerie van J&V. In het vorige jaarverslag heeft de commissie te kennen gegeven het zorgelijk en betreurenswaardig te vinden dat *de facto* het NPM al sinds 2020 niet meer functioneert.

In de loop van 2023 is het de commissie duidelijk geworden dat het College voor de Rechten van de Mens (hierna CRM) de NPM-taak zal krijgen en daarbij de samenwerking zal zoeken met de bestaande toezichtscommissies. Een verkennend gesprek heeft daartoe in de oktober 2023 plaatsgevonden tussen de kwartiermaker NPM van het CRM en de voorzitter van de commissie. In het gesprek is het streven naar het zoveel mogelijk voorkomen van dubbel toezicht door de kwartiermaker erkend. Voorts is de wens van de commissie besproken om de NPM vooral een toegevoegde waarde te laten zijn op de taken die reeds door de vele toezichtscommissies worden uitgevoerd. Bijvoorbeeld het uitvoeren van overkoepelende thema onderzoeken zou bij uitstek door het CRM als NPM kunnen worden uitgevoerd.

Bevindingen 2023 en aanbevelingen

Concrete bevindingen

De afzonderlijke inspectieverslagen worden met aanbevolen verbeteringen zo spoedig mogelijk na de inspectie aangeboden aan de desbetreffende BC. Uit hun wederhoorreacties blijkt veelal welke acties zij al hebben, of gaan nemen op de gegeven aanbevelingen. Uit de navraag die na drie maanden wordt gedaan, blijkt dat de aanbevelingen doorgaans goed worden opgevolgd. In een her-inspectie wordt uiteraard extra aandacht besteed aan de eerdere bevindingen. Slechts op de luchthaven Schiphol bleken niet alle aanbevelingen uit eerdere inspecties te zijn opgevolgd. De reden hiervoor is het feit dat voor bepaalde aanbevelingen de medewerking is vereist van de luchthaven. De commissie heeft daarom middels een brief de plaatsvervangend commandant KMar dringend verzocht om overleg te plegen met de luchthaven.

Uit de inspecties van 2023 zijn gelukkig wederom geen schokkende zaken naar voren zijn gekomen. De aanbevelingen t.a.v. de 13 bezochte locaties in 2023 betroffen:

- Het verwijderen van scherpe randen aan bijvoorbeeld banken of afdekplaten van intercoms i.v.m. suïcidegevaar;
- Het gebruik maken en/of beter kenbaar maken van een speciaal ontworpen formulier voor het te allen tijde volledig en voor collega's of volgende organisaties in de keten, kenbaar registreren van gegevens, zoals dieet, allergieën en medicijnen alsook de verleende verzorging (aangeboden maaltijden, bezoek arts);
- Het installeren van een afsluitbare kast of kluisje voor het veilig opbergen van bezittingen van de ingeslotene;
- De reeds veelvuldig gedane aanbeveling om het cameragebruik in ophoudruimtes overeenkomstig de regels in de Ambtsinstructie te gebruiken (alleen camerabeeld te zien na toestemming van de hulpofficier van justitie), moest helaas toch een aantal maal worden gedaan. Op een locatie was het bij een vorige inspectie goed geregeld, maar bleek dat door een nieuw camerasysteem de beelden continue uitgekeken konden worden;
- Het opnemen van de controleren van het doorspoelen en afdoppen van de oogdouche (na gebruik pepperspray) en het aanvullen van de verbanddoos in een periodieke controleprocedure;
- Verstrekken van lectuur aan ingeslotenen in cellen;
- Een meermaals gedane aanbeveling de afgelopen jaren is ook in 2023 weer gedaan; het regelmatig/jaarlyks oefenen van calamiteiten a.g.v. bijvoorbeeld brand, zo mogelijk oefenen met de lokale brandweer in het gebouw en/of bedrijfshulpverleningsorganisatie (hierna BHV), ondanks dat op sommige locaties afhankelijkheden bestaan van beheerders van de locatie zoals luchthavens, acht de commissie calamiteitenoefeningen zeer belangrijk om te blijven herhalen;
- Het beschikbaar hebben van een AED nabij de ophoudruimte(s) en het regelmatig houden van reanimatie/AED-trainingen;
- Het trainen van (vooral nieuwe) medewerkers in de omgang met agressieve personen of personen die verward gedrag vertonen;
- Het invulling geven aan de wens van medewerkers om een "zachte cel" in te richten voor het ophouden van personen die verward gedrag vertonen;
- Zorgdragen voor voldoende en schone dekens;
- Het laten bouwen van een toilet binnen de locatie op de luchthaven Schiphol, dit vanwege de privacy en veiligheid van de ingeslotene, maar zeker ook van KMar medewerkers die (bewapend) ingeslotenen begeleiden naar een openbaar toilet;
- Indien geen "oogdouche" beschikbaar is voor het verlenen van nazorg na het gebruik van pepperspray, dan het beschikbaar hebben van daarvoor bestemde spuitbussen;
- Het opstellen van een eenduidige werkwijze bij het op verzoek van de ingeslotenen toedienen van bij de ingeslotene aangetroffen medicijnen;
- Het delen met de medewerkers van BHV-gerelateerde punten uit gehouden oefeningen, zoals of de deur van de ophoudruimte wel of niet automatisch opent i.g.v. brand;
- Het inzichtelijk maken welke medewerkers BHV-er zijn en of er een BHV-er tijdens de diensten aanwezig is.

Algemene bevindingen

Uit alle in een jaar opgemaakte inspectieverslagen worden, indien mogelijk, *algemene* bevindingen gedestilleerd. Deze worden opgenomen in het jaarverslag en aan de minister aangeboden en vooraf ter informatie gezonden aan de commandant KMar. Sinds vorig jaar wordt daarna het jaarverslag daarna geplaatst op www.toezichtarrestentenzorg.nl. Op die website staan naast alle jaarverslagen van de CTA's en deze commissie, ook informatie over de verschillende commissies en ieders werkzaamheden. De onderliggende inspectieverslagen worden evenwel niet als bijlage gevoegd en actief gepubliceerd.

Zoals al in de vorige jaarverslagen benoemd, zijn de locaties van de KMar waar mensen kunnen worden ingesloten zeer verschillend. In de zin dat de taken verschillen (algemene politietaken, militaire politiezorg, grenstoezicht, of beveiliging of een combinatie daarvan), de staat van de gebouwen (oud of nieuw) en het aantal werkzame mensen (veel tot weinig) en soort locatie (civiele

omgeving of militaire omgeving). Echter ook dit jaar weer, heeft de commissie een open, vriendelijke en constructieve houding ervaren, ook daar waar de commissie al meermaals de detentiefaciliteiten heeft geïnspecteerd.

Gezien het voorgaande ziet de commissie geen aanleiding algemene aanbevelingen te doen voor wat betreft *Nederland*.

Voor wat betreft het *Caribisch deel van het Koninkrijk* moet de commissie helaas melden dat de aanbevelingen die zijn gedaan n.a.v. de inspecties in februari 2020 nog steeds niet volledig zijn opgevolgd. Hieromtrent is de minister in het vorige jaarverslag geïnformeerd met de aanbeveling zorg te dragen voor een spoedige *borging van structurele* ingebruikname van de twee cellen op Curaçao. Daarnaast is de aanbevolen bouw van een ophoudruimte op Bonaire evenmin een feit. Het is de commissie gebleken dat er geen sprake is van onwil, maar van meerdere oorzaken, zoals afhankelijkheid van de medewerking van het Rijksvastgoedbedrijf voor de bouw van de ophoudruimte op Bonaire en voldoende personeelscapaciteit en de voltooiing van de verbouwing van het brigadegebouw op Curaçao. Desondanks vindt de commissie de situatie teleurstellend en ook zorgelijk. De gegeven prognose voor het in gebruik kunnen nemen van de cellen en ophoudruimte zou volgens de BC van Brigade Carib het voorjaar van 2024 zijn.

De commissie ziet op dit moment geen aanleiding voor een nieuwe aanbeveling aan de minister dan die al eerder is gedaan over het bewaken van de voortgang. Wel heeft de commissie hernieuwde inspecties gepland begin april 2024 op Bonaire, Curaçao en ook Aruba. Mocht dan blijken dat de cellen en/of ophoudruimte nog steeds niet (goed) bruikbaar zijn en de commissie ook ontevreden is over de aangescherpte procedures in afwachting van ingebruikname, dan zal de minister meteen worden geïnformeerd en niet worden gewacht tot het jaarverslag over 2024.

Bijlagen:

1. *Regeling commissie van toezicht detentieplaatsen Koninklijke Marechaussee van 2-11-2007 (met doorgevoerde wijzigingen per 1-10-2016).*
2. *Benoemingsbesluit (eerste drie leden).*
3. *Benoemingsbesluit (vierde lid).*